

1976 JUN - 5

KÉPES ÚJSÁG

Budapest

92 1843-1901

Fodor József
portréja
a múlt század
utolsó éveiből

Puttonyos és szamarfogatos
vizárusok a száz évvel ezelőtti
Pesti utcáin.
Az első vízművet csak
1872-ben létesítették Pest-Budán

Aki hadat üzent a járványoknak

Idén múlt hetvenöt éve, hogy elhunyt Fodor József, az egykor oly félelmetes járványbetegségek nagytudású ellenfele és legyőzője. A múlt század utolsó harmadában, Fodor munkásságának kezdetekor Pesten még kocsin és szamarháton, no meg puttonnyal hordozták az ivóvizet közvetlenül a Dunából. Sőt árusították is. Hogy a tisztának látszó víz fertőzhet is, s a tömeghalált okozó járványok hordozója, arra nem is gyanakodtak. A bakteorológia még gyermekcipőben járt, nem léteztek a nagyhatalmú antibiotikumok.

Hazánkban Fodor József volt az első, aki a bakteorológiával önállóan és behatóan foglalkozott, s nemcsak mint kutató, hanem mint gyakorlati higiénikus is tevékenykedett. Természetes, hogy elsősorban a járványos betegségek — a tífusz, a malária és a bujakór (nemibetegségek) — érdekelték, mert száz évvel ezelőtt ezek szedték a legtöbb áldozatot. Kutatásai alapján hirdette, hogy a fertőző betegségeket mikroorganizmusok okozzák, higiéniai vizsgálatai elsősorban a talajra, a vízre és a levegőre terjedtek ki. Fontosnak tartotta az ürülék, a házi szemét biztonságos elszigetelését az embertől.

Az országon végig-végigsöpörő járványok sarkallták a védekezés, elsősorban az immunitás lehetőségeinek tanulmányozására. Véleménye szerint az immunitás csírái a vérben találhatóak, s léteznek a vérben baktériumölő anyagok, tulajdonságok. Álláspontját eleinte Európa kitűnő tudósai is az álmok világába tartozónak ítélték. (Túlságosan nem is csodálkozhatunk ezen, hiszen nem sokkal előbb Semmelweis sem járt másképp.)

Fodor József szívós és eredményes kutatómunkájának, majd később irodalmi tevé-

kenységének lett az eredménye, hogy elméletét mind több külföldi kutató elfogadta, segített a bakteorológiai tudományának továbbfejlesztésében. A vér baktériumölő hatásának vizsgálataival előfutára lett a szérumtannak, e tekintetben érdemeit és elsőségét az egész világon elismerik. Amikor a budapesti Orvostudományi Egyetemen közegészségügyi tanszéket létesítettek, katedrájára Fodor Józsefet nevezték ki.

Fodor törekvéseit, kutatásait az akkori idők két jelentős személyisége, Markuszovszky Lajos, a korszerű magyar orvosképzés és kórháziügy megeremítője és Trefort Ágoston kultuszminiszter támogatta. Fodor József javaslatára 1885-ben bevezették az iskolaorvosi intézményt, a középiskolákban pedig az egészségtan oktatását. Ezzel az intézkedéssel Magyarország akkor az egész világot megelőzte. Már a múlt század eme éveiben javasolta az orvosi szolgálat államosítását, és az általános közegészségügyi állami hatásköre vételét. „Ha többet fordítunk kórházra, szegényházra, egészségvédelemre, kevesebb marad ágyúra, puskára” — mondotta.

Fodor József fáradhatatlan munkássága, propagandája nem volt hiábavaló. 1876-ban az országgyűlés megalkotta a közegészségügyi törvényt, ami igen nagy jelentőségű intézkedés volt. A városok vízvezetékkeit, csatornákat építettek, az egészségtelen ivóvízű vidékeken artézi-kutakat fúrtak, mocsarakat csapoltak le. Az építkezéseknél is körülírt egészségügyi feltételeket a törvény. Az élelmiszeriparban, a kereskedelemben, a vágóhidakon ugyancsak szigorú higiéniai intézkedéseket követelt meg. Javult az általános egészségügy, s ennek különösen a fővárosban mutatkoztak eredményei. A korábbi budapesti halálozási

arányszám 44 ezrelékről 19-re csökkent a nyolcvanas évek végére.

A félelmetes „istencsapások” egyik utolsó rohama volt az 1882–83-ban kitört kolera járvány, amely különösen Fiumében és az ország északi részén tombolt. Az elméleti tudós ekkor a gyakorlatban is vizsgázott, remekül. Vezetése alatt hamarosan győzelmet arattak a járvány fölött, s ez a siker itthon is, a környező országokban is kedvezően befolyásolta a további kórokozóellenes küzdelmet.

A sok irányú és célú közegészségügyi feladatot természetesen egyedül nem valósíthatta volna meg. Szükség volt a közegészségügy népszerűsítésére. E célból Markuszovszky segítségével 1886-ban megalapították az Országos Közegészségügyi Egyesületet, a mai Országos Közegészségügyi Intézet elődjét. (Utóbb 1927-ben létesítették, de lényegében a Fodor József által kidolgozott „Központi Észlelde” céljait, elgondolásait valósította meg.) Az Országos Közegészségügyi Egyesület társadalmi úton szolgálta a higiénia; 1887-ben lapot is indítottak, a máig is élő Egészség című folyóiratot.

A Magyar Tudományok Akadémia 1885-ben választotta Fodor Józsefet rendes tagjai sorába. 1891-ben nagy nemzetközi elismerésben részesült, amikor is a Cambridge-i egyetem bíborpalástját ölthette vállára, díszdoktorrá avatása alkalmából, „az egész emberiséget érintő közegészségügyi munkásságáért”. 1901. március 28-án, 58 éves korában halt meg, s a legnagyobb, és legnépszerűbb szakfolyóiratok emlékeztek meg a szomorú eseményről. Ő volt az első magyar orvostudós, akit a nemzetközi tudományos világ fenntartás nélkül elismert.